

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky

**Základné požiadavky z výtvarnej výchovy
pre 1. a 2. stupeň základných škôl**

Spracovala: PaedDr. Klára Ferliková
Štátny pedagogický ústav

Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 15. 10. 2002
pod číslom CP 61/2002-41

Základné požiadavky z výtvarnej výchovy pre 1. stupeň základnej školy

Úvodné poznámky:

1. Výtvarno-estetické osvojovanie skutočnosti je rozdielne od rozumovo - pojmového osvojovania. Estetické osvojovanie predstavuje subjektívny odraz objektívnej skutočnosti, na ktorom sa podieľajú v integrovanej forme všetky zložky osobnosti (cítanie, temperament, intuícia, rozum, myslenie), ktorého prejavom je výraz realizovaný vo výtvarnom prejave. (Všeobecné rozumovo-pojmové osvojovanie objektívnych zákonitostí je zovšeobecnené v pojmoch, zákonoch, teóriách).

2. Cieľ a obsah predmetu výtvarnej výchovy predstavujú osvojovanie si hodnôt skutočnosti prostredníctvom aktívneho tvorivého spracovania a s ním spojenej percepcie a reflexie tejto skutočnosti.

Prostriedkami realizácie cieľa a obsahu sú procesy laborovania s výrazovými prostriedkami, technikami, námetmi a témami (v analytickej, syntetickej forme).

3. Obsah a jeho funkcie:

- a) **Formatívna stránka** (formovanie senzibility a kreatívneho prístupu ku skutočnosti, formovanie osobných postojov – usmerňovanie hodnotovej orientácie);
- b) **informatívna stránka** (poznatie ako predpoklad i výsledok výtvarnej tvorby ...);
- c) **rozvíjajúca stránka** (komplexný rozvoj osobnosti v prepojení mimoracionálnych a racionálnych zložiek, rozvoj záujmov v kontexte širokej ponuky medzipredmetových vzťahov - polytechnickosť, intermedialita a interdisciplinárne presahy výtvarnej výchovy, rozvíjanie špeciálnych vlôh žiaka, výtvarná a estetická kultivácia jednotlivca i skupiny).

4. Realizácia obsahu je závislá od individuality - osobnosti ako celku (jeho duševného osvojovania - citového, vôľového aj intelektového). Základom tejto realizácie je **tvorba** a nie **reprodukcia**, namiesto uniformity variabilita a originalita. **Tvorba nemá vzor.**

Výsledkom tvorivého myslenia a procesu tvorivej realizácie (ktoré sú nealgoritmické) je nová, svojsky pretvorená skutočnosť.

5. Základnou charakteristikou výtvarnej výchovy (najmä zložky aktívnych výtvarných činností) je **tvorivosť, originalita a autenticnosť riešení**, ktorá si vyžaduje individuálny prístup pri pedagogickom vedení, v procese tvorby žiakov a pri hodnotení jej výsledkov.

6. Základné požiadavky vo výtvarnej výchove budú sledovať osvojenie cieľa a obsahu predmetu, ktorý je v podstate iný ako v náukových predmetoch; môže vyjadriť cieľ a obsah len čiastočne, čo sa týka informačnej stránky (poznatie umenia) a technického zvládnutia postupov. To, čo je vo výtvarnej výchove podstatné - miera kreativity, osobnostný rozvoj a kultivácia žiaka, **nie je možné kvantifikovať**, (objektívne určiť) ani **overovať testami**.

Nealgoritmické myslenie nie je možné vyjadriť algoritmicky. Úspešnosť výtvarnej výchovy môže odhadnúť len odborne kvalifikovaný a skúsený pedagóg pri dlhodobom pozorovaní a hodnotení výsledkov tvorivých výtvarných činností, názorov a postojov žiaka z hľadiska individuálnych výtvarných schopností a jeho celkovej kultivácie.

Vo výtvarnej výchove je **najdôležitejší sám proces tvorby**, nielen jeho výsledok. Dôležitý je individuálny postoj človeka ku skutočnosti a k umeniu, prejavujúci sa v jednoduchých estetických súdoch a tvorivých reakciách.

7. Základné požiadavky vo výtvarnej výchove budú sledovať osvojenie obsahu z hľadiska **cieľov predmetu**. Sú to:

- a) estetické osvojovanie prírody, sveta predmetov a človeka tvorivou výtvarnou činnosťou a aktívnym vnímaním výtvarného umenia a mimo umeleckého estetického umenia;
- b) kultivácia estetickej citlivosti, rozvoj výtvarného myslenia a tvorivej fantázie, harmonizácia a integrácia všetkých zložiek osobnosti žiaka;
- c) vyjadrenie vlastného postoja ku skutočnosti sa zabezpečuje prostredníctvom vlastnej tvorby a tvorivým vnímaním, prežívaním a hodnotením výtvarného umenia a mimo umeleckej skutočnosti.

Základné požiadavky vo výtvarnej výchove podľa členenia obsahu na 1. stupni základnej školy

I. Výtvarné a technické osvojovanie skutočnosti

1. Tematické práce:

1. ročník

Na základe predstavivosti a tvorivej fantázie výtvarne vyjadriť zážitky z vlastného života, zo života dospelých a sprostredkované zážitky (ilustrácie). Rozmiestniť obrazové prvky na celej ploche.

2. ročník

V dejovom celku výtvarne vyjadriť vlastné a sprostredkované zážitky. Pokúsiť sa vystihnúť vzájomné vzťahy obrazových prvkov a ich rozmiestnenie v priestore (popredie, pozadie).

3. ročník

Vo výtvarnom vyjadrení vlastných a sprostredkovaných zážitkov postupne rozvíjať spontánny expresívny výtvarný prejav na základe uvedomelého pozorovania skutočnosti. Vyjadriť elementárne priestor v plánoch.

4. ročník

Výtvarne vyjadriť vlastné a sprostredkované zážitky rozvíjaním a ohraničovaním predstáv (dejového celku, obrazových prvkov) aj na základe zámerného pozorovania skutočnosti a poznávania niektorých kompozičných princípov. Vyjadriť dej a elementárne priestor v plánoch.

2. Výtvarné osvojovanie prírody

1. ročník

Na základe výtvarného vnímania tvarov, farieb a štruktúr prírodných foriem, ich výtvarne dotvárať, prípadne voľne zobraziť a to aj na základe hry a experimentovania.

2. ročník

Zaujímavé prírodné formy a materiály výtvarne dotvárať, zoskupovať do priestorových útvarov (objektov) a voľne výtvarne zobrazit' (graficky, maliarsky).

3. ročník

Výtvarne vyjadriť (rozličnými výtvarnými technikami) zaujímavé prírodné formy na základe výtvarno-estetického hodnotenia ich rastu, morfolologickej stavby.

4. ročník

Výtvarne vyjadriť bohatosť prírodných foriem, najmä ich farebnú bohatosť, menlivosť a farebný kontrast.

3. Výtvarné a technické osvojovanie predmetov**1. ročník**

Výtvarne voľne zobrazit' z predstavy tvarovo a farebne zaujímavé predmety na základe výtvarného vnímania a vlastného estetického postoja. Výtvarne a technicky spracovať prírodné a technické materiály na základe pozorovania ich vlastností.

2. ročník

Výtvarne vyjadriť rozličnými technikami (graficky, maliarsky, plasticky) tvarovo, farebne a funkčne zaujímavé predmety. Ďalej rozvíjať výtvarno-technické spracovanie prírodných a syntetických materiálov na základe pozorovania ich vlastností.

3. ročník

Výtvarne vyjadriť a zobrazit' tvar, členenie, prípadne funkciu úžitkových predmetov alebo väčších (architektonických) foriem na základe rozvoja zmyslového vnímania.

4. ročník

Výtvarne vyjadriť a zobrazit' tvarovo, farebne a funkčne zaujímavé predmety a väčšie formy na základe pozorovania. Vyjadriť svetelný a farebný kontrast.

II. Experimentovanie a práca s výtvarnými prostriedkami, základy konštruovania**1. Farba****1. ročník**

Pri hre a experimentovaní s farbou poznávať a využívať jej vlastnosti pri výtvarnom spracovaní predstáv a zážitkov (príroda, svet predmetov, život).

Farba a kontrast

2. ročník

Pri hre a experimentovaní s farbou využiť farebný a svetelný kontrast pri vyjadrení predstáv a zážitkov.

Farba a línia

3. ročník

Výtvarne vyjadriť, lomenými farbami, predstavy vytvorené z pozorovania prírody a jej premien. Pri výtvarnom vyjadrení predstáv (z prírody a vecného sveta), využiť výrazové vlastnosti línie (na ploche alebo v plastickom materiáli).

Farba, línia a výtvarné materiály

4. ročník

Pri výtvarnom vyjadrení predstáv (pamäť a fantázia) využiť so zámerom výrazové a zobrazovacie vlastnosti farby, plochy, línie a rozličných výtvarných materiálov.

2. Dekoratívne práce**1. ročník**

Rytmicky zoraďovať prírodné a geometrické tvary v páse. Dekoratívny rytmus riešiť aj farebne.

2. ročník

Rytmicky radiť dekoratívne vecné a geometrické prvky na ploche úžitkovo-dekoratívnych predmetov (keramika, textil a pod.). Dekoratívnu plochu riešiť aj farebne.

3. ročník

Rytmicky radiť geometrické a prírodné prvky s využitím svetlých a tmavých harmonických farieb. Využívať rozličné výtvarné techniky a materiály.

4. ročník

Cieľavedome riešiť úžitkovo-dekoratívnu tvorbu na ploche a v materiáloch na základe poznania vzťahu funkcie tvaru a materiálu predmetov.

3. Modelovanie a organizácia priestoru**1. ročník**

Výtvarne spracovať plastický materiál do priestorovej formy. Vytvárať jednoduchý architektonický priestor z rozličných materiálov a stavebníc.

2. ročník

Výtvarne spracovať rozličný plastický materiál pri vytváraní jednoduchých prírodných a umelých foriem. Výtvarne riešiť zložitejšie architektonické formy z rozličných materiálov.

3. ročník

Vytvárať 3-rozmerné priestorové a reliéfne formy z plastických a iných materiálov na základe predstáv a zámerného pozorovania. Vytvárať makety a objekty pre hrové činnosti.

4. ročník

Vytvárať 3-rozmerné členitejšie priestorové útvary (figúry, objekty a pod.). Vytvárať architektonické priestorové objekty (makety) z rozličných materiálov aj z hľadiska ich funkcie.

4. Základy konštruovania

1. ročník

Konštruovať jednoduché formy predmetov, architektonických tvarov na základe poznania predovšetkým ich funkcie.

2. ročník

Vytvárať vlastné konštrukcie predmetov a architektonických objektov na základe poznania niektorých technických a technologických princípov (stavebnice, odpadový materiál).

III. Výtvarné umenie a životné prostredie

1. ročník

Aktívne tvorivo vnímať umelecké ilustrácie v spojitosti s literárnou výchovou a čítaním literatúry pre deti. Interpretovať známe ilustrácie (dej a vzťahy, výtvarná technika).

2. ročník

Pri aktívnom osvojovaní umeleckých ilustrácií, prechádzať od opisu deja a vzťahov, ku charakteristike postáv a pôsobivosti farby, prípadne iných výrazových prostriedkov. Verbálne hodnotiť krásu prírody a úpravu najbližšieho prostredia.

3. ročník

Vyjadriť vzťah literárneho diela (literárneho obrazu) a ilustrácie (výtvarného zobrazenia), v ktorej sa používajú výtvarné výrazové prostriedky (lína, farba, plocha, priestor). Rozoznať druhy výtvarného umenia (maliarstvo, sochárstvo a architektúru) v najbližšom okolí. Vyjadriť hodnotiaci estetický vzťah k prírodnému a umelému životnému prostrediu (bývanie, oblečenie a iné).

4. ročník

Poznávať ako ilustrácia a celková výtvarná (grafická) úprava knihy dotvára literárny text. Poznávať aké druhy ľudového umenia žiak pozná (najmä regionálne). Ďalej poznávať a diferencovať grafické, maliarske a sochárske diela a architektúru, najmä z regiónu. Ako sa žiak aktívne podieľa na utváraní najbližšieho životného prostredia.

Základné požiadavky z výtvarnej výchovy pre 2. stupeň základnej školy

Úvodné poznámky:

1. Výtvarno-estetické osvojovanie skutočnosti je rozdielne od rozumovo - pojmového osvojovania. Estetické osvojovanie predstavuje subjektívny odraz objektívnej skutočnosti, na ktorom sa podieľajú v integrovanej forme všetky zložky osobnosti (čítanie, temperament, intuícia, rozum, myslenie), ktorého prejavom je výraz realizovaný vo výtvarnom prejave. (Všeobecné rozumovo-pojmové osvojovanie objektívnych zákonitostí je zovšeobecnené v pojmoch, zákonoch, teóriách).

2. Cieľ a obsah predmetu výtvarnej výchovy predstavujú osvojovanie si hodnôt skutočnosti prostredníctvom aktívneho tvorivého spracovania a s ním spojenej percepcie a reflexie tejto skutočnosti.

Prostriedkami realizácie cieľa a obsahu sú procesy laborovania s výrazovými prostriedkami, technikami, námetmi a témami (v analytickej, syntetickej forme).

3. Obsah a jeho funkcie:

- a) **Formatívna stránka** (formovanie senzibility a kreatívneho prístupu ku skutočnosti, formovanie osobných postojov – usmerňovanie hodnotovej orientácie);
- b) **informatívna stránka** (poznatie ako predpoklad i výsledok výtvarnej tvorby ...);
- c) **rozvíjajúca stránka** (komplexný rozvoj osobnosti v prepojení mimoracionálnych a racionálnych zložiek, rozvoj záujmov v kontexte širokej ponuky medzipredmetových vzťahov - polytechnickosť, intermedialita a interdisciplinárne presahy výtvarnej výchovy, rozvíjanie špeciálnych vlôh žiaka, výtvarná a estetická kultivácia jednotlivca i skupiny).

4. Realizácia obsahu je závislá od individuality - osobnosti ako celku (jeho duševného osvojenia - citového, vôľového aj intelektového). Základom tejto realizácie je **tvorba** a nie **reprodukcia**, namiesto uniformity variabilita a originalita. Tvorba nemá vzor.

Výsledkom tvorivého myslenia a procesu tvorivej realizácie (ktoré sú nealgoritmické) je nová, svojisky pretvorená skutočnosť.

5. Základnou charakteristikou výtvarnej výchovy (najmä zložky aktívnych výtvarných činností) je **tvorivosť, originalita a autenticnosť riešení**, ktorá si vyžaduje individuálny prístup pri pedagogickom vedení, v procese tvorby žiakov a pri hodnotení jej výsledkov.

6. Základné požiadavky vo výtvarnej výchove budú sledovať osvojenie cieľa a obsahu predmetu, ktorý je v podstate iný ako v náukových predmetoch; môže vyjadriť cieľ a obsah len čiastočne, čo sa týka informačnej stránky (poznanie umenia) a technického zvládnutia postupov. To, čo je vo výtvarnej výchove podstatné - miera kreativity, osobnostný rozvoj a kultivácia žiaka, **nie je možné kvantifikovať**, (objektívne určiť) ani **overovať testami**. Nealgoritmické myslenie nie je možné vyjadriť algoritmicky. Úspešnosť výtvarnej výchovy môže odhadnúť len odborne kvalifikovaný a skúsený pedagóg pri dlhodobom pozorovaní a hodnotení výsledkov tvorivých výtvarných činností, názorov a postojov žiaka z hľadiska individuálnych výtvarných schopností a jeho celkovej kultivácie.

Vo výtvarnej výchove je **najdôležitejší sám proces tvorby**, nielen jeho výsledok. Dôležitý je individuálny postoj človeka ku skutočnosti a k umeniu, prejavujúci sa v jednoduchých estetických súdoch a tvorivých reakciách.

7. Základné požiadavky vo výtvarnej výchove budú sledovať osvojenie obsahu z hľadiska **cieľov predmetu**. Sú to:

- a) estetické osvojovanie prírody, sveta predmetov a človeka tvorivou výtvarnou činnosťou aktívnym vnímaním výtvarného umenia a mimo umeleckého estetického;
 - b) kultivácia estetickej citlivosti, rozvoj výtvarného myslenia a tvorivej fantázie, harmonizácia a integrácia všetkých zložiek osobnosti žiaka;
 - c) vyjadrenie vlastného postoja ku skutočnosti sa zabezpečuje prostredníctvom vlastnej tvorby a tvorivým vnímaním, prežívaním a hodnotením výtvarného umenia a mimo umeleckej skutočnosti.

Základné požiadavky vo výtvarnej výchove podľa členenia obsahu na 2. stupni základnej školy

A. Výtvarné činnosti

I. Zobrazovacie činnosti

- *Štúdie*

5. ročník

Výtvarne lineárne a farebne vyjadriť prírodné tvary a ich detaily. Možnosť dotvárať štúdie na základe fantázie. Na základe pozorovania zobrazovať priestorovo umelé formy. Pri maľbe riešiť farebné vzťahy predmetov a prostredia.

6. ročník

Rozvíjať výtvarné videnie a myslenie pri výtvarnom zobrazovaní prírodných a umelých foriem, ich tvarových, farebných a priestorových vzťahov. Výtvarný výraz rozvíjať v jednote s rozvinutejším individuálnym zobrazením.

7. ročník

Pri výtvarnom zobrazení prírodných a umelých foriem na základe pozorovania, postihnúť základné tvarové, priestorové, farebné a svetelné zákonitosti. Možnosť fantazijného dotvárania prác.

8. ročník

Výtvarne vyjadrovať tvarovo a farebne nezvyčajné prírodné formy a krajinárske motívy a veľké priestorové umelé formy na základe pozorovania a poučenia. Voľne zobraziť ľudskú figúru v pohybe, na základe pozorovania a poučenia. Možnosť ich výtvarného dotvárania na základe fantázie.

-*Tematické práce, kompozícia*

5. ročník

Rozvíjať predstavivosť pri výtvarnom vyjadrení priamych alebo sprostredkovaných zážitkov. Charakterizovať prostredie deja, uplatniť svetelný a farebný kontrast. Možnosť využiť redukovaním farebnú škálu a jej výraz.

6. ročník

Rozvíjať tvorivosť pri výtvarnom vyjadrení zážitkov v konkrétnom prostredí na základe poznania lineárnej a farebnej kompozície. Možnosť využiť predchádzajúce štúdie (figúr, priestoru, deja, a pod.) v kompozíciách.

7. ročník

Rozvíjať tvorivosť a predstavivosť pri uvedomelejšom autentickom výtvarnom vyjadrení zážitkov s využitím výtvarných zákonitostí.

8. ročník

Pri uvedomelejšom komponovaní vyjadriť dej v priestore výberom primeraného počtu a veľkosti figúr.

II. Úžitkové práce

- *Úžitkové práce na ploche a materiáli*

5. ročník

Uplatniť princípy dekoratívnej tvorby (dekoratívny prvok, rytmus, farba) na ploche a na úžitkových predmetoch. Pri experimentálnych činnostiach poznávať a využívať výtvarné princípy dekoratívno – úžitkovej tvorby, vzťahu tvaru, funkcie a použitia v materiáli.

6. ročník

Využiť výtvarný výraz línie, kontrast tvarov, plôch a farieb v dekoratívnej kompozícii na ploche a v materiáloch. Pri experimentálnych činnostiach a pri vytváraní úžitkových predmetov poznávať a využívať vlastnosti a výtvarný výraz materiálov, ich vzťah k tvaru a funkcii. Poznať a uplatniť kreslenie písma, s jeho informačnou a výtvarno-estetickou funkciou.

7. ročník

V dekoratívnej, plošnej kompozícii využiť symbolickú funkciu farby na vyjadrenie citových vzťahov a zážitkov. Poznávať a využívať vlastnosti rôznych výtvarných materiálov pri vytváraní tvarov úžitkových predmetov v závislosti na ich funkcii a estetickej pôsobivosti. Uplatniť zásady výberu a kompozície kresleného písma na ploche v spojení s grafickou značkou v úžitkovej grafike.

8. ročník

V experimentálnych činnostiach poznať a využiť princípy úžitkovej grafiky v spojení kresleného alebo hotového písma a motívu na ploche. Pri vytváraní úžitkových predmetov z rôznych výtvarných materiálov poznávať jednotu tvaru, funkcie a použitého materiálu úžitkových predmetov ako súčasť hmotnej kultúry.

- *Priestorové vytváranie*

5. ročník

Rozvíjať chápanie výtvarno-estetických kvalít a praktickej funkcie priestorových foriem. Pri hre a experimente s priestorovými formami poznávať a využívať niektoré výtvarno-technické princípy rozličných materiálov a prvkov.

6. ročník

Vytvárať priestorové a architektonické formy v jednote účelu, tvaru, priestoru a svetla. Reliéfnie riešiť plochu v architektúre z hľadiska farby a svetla.

7. ročník

Vytvárať voľné priestorové a architektonické formy a objekty z hľadiska vzťahu funkcie a formy použitého materiálu a ich zaradenia do prostredia.

8. ročník

Vytvárať a esteticky hodnotiť priestorové architektonické formy a voľné objekty z hľadiska ich praktickej a estetickej funkcie a ich úlohy pri vytváraní životného prostredia.

B. Výtvarná kultúra

5. ročník

Rozvíjať chápanie umenia ako špecifickej formy vyjadrenia skutočnosti výtvarnými prostriedkami, poznávaním a porovnávaním druhov súčasného a historického umenia a celej výtvarnej kultúry.

6. ročník

Uvedomenejšie poznávať a chápať výtvarné umenie, výrazové prostriedky a funkcie, jeho základné druhy a žánre.

Rozvíjať chápanie funkcie architektúry a úžitkového umenia pri tvorbe životného prostredia.

7. ročník

Poznávať a chápať výtvarné umenie v jeho premenách a celú výtvarnú kultúru pri oboznamovaní sa s významnými obdobiami slovenského, českého a svetového výtvarného umenia.

8. ročník

Hlbšie chápať výtvarné umenie, jeho premeny a funkcie v čase, porovnávaním diel zo súčasného a historického umenia. Kultivovať estetický vzťah k umelému a prírodnému životnému prostrediu.

Základné požiadavky vo výtvarnej výchove podľa členenia obsahu v 9. ročníku

A. Výtvarné činnosti***I. Projekty zobrazovacích a alternatívnych činností***

Rozvíjať výtvarné videnie a myslenie pri zobrazovaní prírodne a umelo vytvorenej skutočnosti a pri voľbe výrazových prostriedkov (tvar, farba, plocha, objem, priestor a iné) pri premene zrakovej na výtvarno-grafickú predstavu. Pri tematickej kompozícii vyjadriť dej a vzťahy na základe emocionálneho prežívania a uvedomelého využívania výtvarných princípov. Alternatívne výtvarné činnosti zameriavať viacej na proces a estetický zážitok (výtvarná hra a akcia a pod.) a menej na produkt.

II. Dizajn plošnej a priestorovej úžitkovej tvorby***- Úžitkové práce na ploche a v materiáli***

Rozvíjať estetický vzťah a výtvarné myslenie pri vytváraní dekoratívnych kompozícií a úžitkových predmetov v materiáli, z hľadiska jednoty funkcie, použitého materiálu a tvaru (princíp dizajnu).

- Priestorové vytváranie

Vytvárať priestorové formy a voľné objekty z rôzneho materiálu na základe poznania technicko-estetických princípov, z hľadiska ich funkcie pri vytváraní životného prostredia.

B. Výtvarná kultúra

Vytvárať uvedomelý vzťah k výtvarnému umeniu a výtvarnej kultúre a súčasne rozvíjať súčasný estetický a umelecký vkus. Chápať umenie ako hodnotenie skutočnosti, jeho premeny v čase. Interpretovať a hodnotiť umelecké diela

v individuálnych estetických súdoch. Chápať funkciu umenia, vedy a techniky.
Využívať podnety zo súčasného umeleckého diania a výtvarnej kultúry.